

Χ Ρ Ο Ν Ι Κ Α

Η ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ ΕΝ ΚΡΗΤΗ ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1949.

Ἐξαιρετικῶς σημαντικὸν εἶναι τὸ γεγονὸς, ὅτι κατόπιν τόσων διαταγῶν, ἀναβολῶν καὶ ποικίλων παρεμβληθέντων ἐμποδίων ἤρχισαν τέλος αἱ προκαταρκτικαὶ ἐργασίαι διὰ τὸ ἄνοιγμα καὶ τὴν ἐπανάκθεισιν τοῦ Μουσείου Ἡρακλείου. Ἐπετεύχθη κατόπιν ἐπιμόνων προσπαθειῶν καὶ τῆς ἐπισυμβάσης ἐνάργεως πυρκαϊᾶς ἢ ἀποδέσμευσις τῶν ὡς ἀποθηκῶν ἐφοδίων χρησιμοποιουμένων αἰθουσῶν τοῦ Μουσείου, οὕτω δὲ ἐγένετο ἡ ἀποσυμφόρησις τῶν ἄλλων μουσειακῶν χώρων καὶ μάλιστα τῶν ἐργαστηρίων διὰ μεταφορᾶς τοῦ ὑλικοῦ εἰς τὴν ἐκκενωθεῖσαν ἡμιτελῆ πτέρυγα. Ἡ ἔναρξις ὁμῶς τῶν κανονικῶν ἐργασιῶν διὰ τὸ ἄνοιγμα τοῦ Μουσείου ἐγένετο μόλις κατὰ τὸ τέλος τοῦ ἔτους, διατεθέντος τοῦ πρώτου τμήματος τοῦ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ὀρισθέντος κονδυλίου. Λιανὴ εὐφροσύνη ὁμῶς ἀναγγέλλεται ἡ ὀριστικὴ διάθεσις ἐνὸς καὶ ἡμίσεος περίπου δισεκατομμυρίου δραχμῶν διὰ τὴν πραγματοποιήσιν τῆς ἐπισκευῆς, ἀποπερατώσεως καὶ συμπληρώσεως μιᾶς ἀκόμη πτέρυγος τοῦ κτηρίου τοῦ Μουσείου, τὸ ὁποῖον οὕτω θὰ ἀποβῇ, μὲ τὴν διαμόρφωσιν τῶν κύκλω χώρων καὶ τοῦ ἔναντι αὐτοῦ χώρου τοῦ Προμαχώνος Ἀλκαζάρ, τὸ καλύτερον μουσειακὸν κτήριον τῆς Ἑλλάδος. Ὁ ἀρχιτέκτων Πάτροκλος Καραντινὸς προετοιμάζει τὰ τελικὰ σχέδια καὶ ἡ πραγματοποίησις τοῦ ὅλου ἔργου ἐλπίζεται βασίμως ὅτι θὰ ἔχῃ συντελεσθῆ ἐντὸς τοῦ προσεχοῦς ἔτους. Δέον νὰ ὑπογραμμισθῆ ἐνταῦθα ἡ συμβολὴ τοῦ Καθηγητοῦ τῆς Προϊστορικῆς Ἀρχαιολογίας καὶ Ἱστορίας τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ. Σπυρ. Μαρινάτου διὰ τὴν ἐξασφάλισιν καὶ διάθεσιν τῶν ἀπαιτουμένων κονδυλίων ἐκ τοῦ Σχεδίου Μάρσαλ καὶ τὴν προετοιμασίαν τῆς μελέτης. Κατὰ τὸν μνημονευθέντα Προμαχῶνα θὰ κατασκευασθῆ μουσειακὸν παράρτημα διὰ τὰ μεσαιωνικὰ καὶ τὰ δευτερεύοντα γλυπτὰ καὶ ἀρχιτεκτονικὰ μέλη, τοῦ χώρου διαμορφουμένου κατὰ τρόπον ἐξυπηρετοῦντα τοὺς τουριστικοὺς σκοποὺς τοῦς πόλεως. Ἐν τῷ μεταξὺ συνεχίζονται αἱ προκαταρκτικαὶ ἐργασίαι διὰ τὴν ἐπανάκθεισιν τοῦ Μουσείου, μὲ προοπτικὴν νὰ γίνουσι κατὰ κλιμάκια καὶ τμηματικῶς προσιταὶ αἱ κύρια ἀρχαιότητες, μέχρι τῆς πραγματοποιήσεως τῆς τελικῆς διαρρυθμίσεως, ἡ ὁποία εἶναι δυνατόν νὰ πραγματοποιηθῆ μόνον μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τοῦ ὅλου κτηρίου. Κύριον μέλημα τῆς Διευθύνσεως εἶναι νὰ γίνῃ ἡ ἐπανάκθεισις κατὰ τρόπον ὑποδειγματικόν, ἱκανοποιοῦντα τόσον τὴν ἀνάγκην τῆς τουριστικῆς ἐπιδείξεως τοῦ Μουσείου ὅσον τὴν ἀνάγκην τῆς ἐπιστημονικῆς ἀξιοποιήσεως τοῦ περιεχομένου του. Ἀναγγέλλεται ὅτι νέαι μεταλλικαὶ καὶ κρυσταλλόφρακτοι προθῆκαι θὰ παραγελθοῦν εἰς τὸ ἔξωτερικόν, διὰ τῶν ὁποίων θὰ καταστῆ πραγματοποιήσιμος ὁ ὡς ἄνω σκοπός.

Ἐπὶ τοῦ παρόντος ἐξαιρετικῶς δυσμενεῖς ἐμφανίζονται αἱ συνθήκαι τοῦ Μουσείου καὶ τῶν ἀρχαιολογικῶν χώρων τῆς Κρήτης ὡς πρὸς τὸ προσωπικόν. Πολλαὶ θέσεις φυλάκων παραμένουσι κεναί, ὥστε τὸ Ὑπουργεῖον Παιδείας, ἐβεβαίωθη ὅτι κινδυνεύουσι οἱ ἀρχαιολ. χώροι καὶ διέταξε τὸ κλείσιμον τοῦ ἀρχαιολ. χώρου τῆς Κνωσοῦ, ἐπιτρέψαν τὴν εἴσοδον μόνον εἰς τοὺς ξένους ἵνα ὑποχρεωθῇ τὸ Ὑπουργεῖον Οἰκονομικῶν νὰ ἐγκρίνῃ τοὺς διορισμοὺς φυ-

λάκων. Παραμένει πάντοτε προβληματικόν, πῶς θὰ ἐκτελεσθοῦν αἱ ἐργασίαι ἐπανεκτίσεως τόσων χιλιάδων ἀντικειμένων μὲ ἐπιστημονικὸν καὶ τεχνικὸν προσωπικὸν περιοριζόμενον εἰς δύο μονάδας καὶ φυλακτικὸν προσωπικὸν τελείως ἀνεπαρκές.

Ἡ Τουριστικὴ Ἐπιτροπὴ Ἡρακλείου συνέβαλεν εἰς τὴν βελτίωσιν τῆς ἐμφανίσεως τῆς ζώνης τοῦ Μουσείου καὶ τὴν διαμόρφωσιν μικροῦ κήπου κατὰ τὸν περίβολον τοῦ περιστύλου, μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ Γεωργίας κ. Ἄνδρ. Ξανθοῦδιδου. Μετὰ μεγίστης δυσκολίας ἐπετεύχθη ἡ μερικὴ ἀπομάκρυνσις τοῦ σταθμοῦ φορητῶν αὐτοκινήτων ἐκ τῆς περιοχῆς ταύτης. Ἡ αὕτη Ἐπιτροπὴ μεριμνᾷ διὰ τὴν διαμόρφωσιν ἐθιπροῦς εἰσόδου μετὰ πλατείας εἰς τὸν ἀρχαιολ. χώρον τοῦ ἀνακτόρου τῆς Κνωσοῦ.

Ἡ κατάστασις τῶν ἀρχαιολ. Συλλογῶν δὲν εἶναι εὐχάριστος. Τὸ Μουσεῖον Χανίων ἐξακολουθεῖ νὰ στεγάζεται εἰς τὸ ἀκατάλληλον λόγῳ τῆς γειτονίας τῆς θαλάσσης οἶκημα Γιαλὸ Τζαμισί. Τὸ Μουσεῖον Ρεθύμνης, προσωρινῶς στεγαζόμενον εἰς ἓν Δημοτ. Σχολεῖον, κινδυνεύει νὰ ἐκβληθῇ χωρὶς νὰ εὐρεθῇ κατάλληλον οἶκημα διὰ τὴν ἐξασφάλισίν του. Προωθήθη ὁμοίως διὰ τὴν ὀριστικὴν του στέγασιν τὸ ζήτημα τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς Ἐνετικῆς Λέσχης εἰς τὴν παλαιὰν αὐτῆς μορφήν. Ἡ Συλλογὴ Νεαπόλεως μετετοπίσθη στεγασθεῖσα προσωρινῶς εἰς μικρὸν ναῖδριον παρὰ τὴν Μεγάλην Παναγίαν καὶ εἰς γειτονεῖον δωμάτιον τῆς Ἐπισκοπῆς. Ὅριστικὴ στέγασις προβλέπεται νὰ γίνῃ εἰς τὸ οἰκοδομούμενον κτήριο τοῦ Δήμου Νεαπόλεως. Αἱ λοιπαὶ συλλογαὶ παραμένουν εἰς τὴν αὐτὴν κατάστασιν.

Ὡς πρὸς τὴν συντήρησιν καὶ προστασίαν τῶν ἀρχαιολογικῶν χώρων καὶ μεμονωμένων μνημείων ἐγένοντο τὰ ἀκόλουθα :

Ἐργασίαι συντηρήσεως τῶν μινωικῶν ἀνακτόρων, ἐπαύλεων καὶ συνοικισμῶν δὲν ἐξετελέσθησαν, εἰμὴ εἰς περιορισμένην κλίμακα εἰς τὸ ἀνάκτορον τῆς Κνωσοῦ, ἐκ μέρους τῆς Ἀγγλικῆς Ἀρχαιολ. Σχολῆς διὰ τοῦ Ἐπιμελητοῦ αὐτῆς ἐν Κνωσῷ ἀρχιτέκτονος Pit de Jong. Αἱ τελευταῖαι ἀπέβλεψαν εἰς στερέωσιν δαπέδων γυψολιθικῶν, ἀποκατάστασιν τῶν βωμῶν τῶν αὐλῶν, στερέωσιν τῶν τοίχων, ἀποχέυσι τῶν ὑδάτων τῶν ἄνω ὀρόφων κλπ τὰ ἀρχιτεκτονικὰ μέλη τῆς κλίμακος τῆς ἀγούσης εἰς τὸν 4ον ὄροφον τῶν βυσιλικῶν διαμερισμάτων κατεβιάσθησαν καὶ ἀπετέθησαν ἐκεῖ πλησίον, διότι ἠπείλουν πῶσιν. Ποσὰ διὰ τὴν συντήρησιν τῶν ἀρχαιολ. μινωικῶν χώρων διετέθησαν παρὰ τοῦ Δημοσίου λίαν περιορισμένα καὶ μόνον διὰ τὸν καθαρισμὸν ὀρισμένων χώρων (Ὡδεῖον Γόρτυνος, Νηὸς Ἁγ. Τίτου, Ἀνάκτορον Φαιστοῦ), ἀνηγγέλθη ὁμοίως ὡς προσεχῆς ἡ διάθεσις 390 ἑκατομμυρίων διὰ τὴν στερέωσιν τῶν μνημείων τῆς Κρήτης. Ἀντιθέτως διετέθησαν μικρὰ σχετικῶς ποσὰ, ἱκανὰ ὁμοίως διὰ τὴν προσωρινὴν προστασίαν, διὰ τὰ μικρὰ τοιχογραφημένα παρεκκλήσια τῶν Εἰσοδίων τοῦ Σκλαβεροχωρίου καὶ τῆς Ἁγ. Πελαγίας τῆς Ἁγ. Βιάννου. Αἱ ἐργασίαι ἐξετελέσθησαν ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τῆς ἀρχαιολ. Ὑπηρεσίας, εἰς τὸ πρῶτον δὲ τῶν δύο μνημείων ἐγένετο καὶ καθαρισμὸς καὶ στερέωσις τῶν τοιχογραφιῶν. Διὰ κοινῆς συμβολῆς τῆς ἀρχαιολ. Ὑπηρεσίας καὶ τοῦ Τουρισμοῦ ἀπεκατεστάθη καὶ ἐπροστατεύθη διὰ κιγκλιδώματος ἡ ἱστορικὴ Κρήνη Πιρῶν τῆς πόλεως Ἡρακλείου. Ἡ ἐνετοτουρκικὴ ὄραία κρήνη, ἡ γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα Κρήνη Ἰδομενέως, κατέστη ἀναπόφευκτον, ἐπειδὴ ἐρυμοτομεῖτο ἐξ ὀλοκλήρου, νὰ κατεδαφισθῇ καὶ νὰ μεταφερθῇ τὸ ὕλικόν αὐτῆς εἰς τὸν χώρον τοῦ Προμαχῶνος τοῦ Ἀλαξάρ πρὸς ἐπανοικοδόμησιν. Δὲν κατέστη δυνατὸν νὰ προστατευθῇ ἐγκαίρως ἡ μεσαιωνικὴ οἰκία τοῦ γνωστοῦ ἀπὸ τὴν πολιορκίαν τοῦ Χάνδακος

Στρατηγοῦ Βερντιμύλλερ· καίτοι δὲν διεσώζετο αὐτὴ ἱκανοποιητικῶς, εἶχε κηρυχθῆ διατηρητέον μνημεῖον διὰ τὴν ἱστορικότητά της. Τὸ ὕλικόν αὐτῆς, ἐν οἰκόσημον, τμήμα γοτθικοῦ τόξου, ξύλινος λέων ἐξ ὑποβάθρου ἐξώστου ἐτέθησαν εἰς τὴν διάθεσιν τῆς ἀρχαιολ. Ὑπηρεσίας.

Ἐξακολουθεῖ νὰ προσκρούῃ εἰς οὐσιαστικὰς δυσχερεῖας ἡ τελεσφόρος προστασία τῶν μεσαιωνικῶν τειχῶν τῶν κυρίων πόλεων τῆς Κρήτης. Ἡ ἀσκουμένη χαλαρὰ παρακολούθησις διὰ τῶν ἀστυνομικῶν ὀργάνων δὲν εἶναι ἱκανὴ πάντοτε νὰ προλάβῃ τὴν καταστροφὴν τῶν ἐπενδύσεων ἐκ κυβολίθων τῶν προπετασμάτων ὑπὸ ἰδιωτῶν, ἀνθαίρετοι δὲ οἰκοδομαὶ ἐγκαθίστανται ἐπὶ τῶν τειχῶν καὶ παρ' αὐτὰ. Ἐδειξάμεθα τοῦ Ἀρχαιολ. Συμβουλίου ἐπετροπῆ ἡ διάνοιξις καὶ ἄλλου ρήγματος μεταξὺ τῶν προμαχῶν Μαρινέγκο καὶ Βηθλέεμ τῶν ἐξωτερικῶν τειχῶν τοῦ Ἡρακλείου, τὸ ὁποῖον ἐδημιουργήθη ἤδη χωρὶς νὰ ἐκτελεσθοῦν μέχρι τῆς στιγμῆς ὑπὸ τοῦ Δήμου τῆς πόλεως αἱ ἀναληφθεῖσαι ὑποχρεώσεις γεφυρώσεως, ἐπισκευῶν κλπ. Ὑπὸ τῆς ἀρχαιολ. Ὑπηρεσίας παρημποδίσθη ἡ παραχώρησις χώρων εἰς ἰδιώτας πρὸς οἰκοδομίαν κατὰ τὰς Πύλας τοῦ Παντοκράτορος, τῆς Σαμπιονέρας, καὶ τοῦ Ἁγ. Γεωργίου. Ἐμελετήθη κατ' ἀρχὴν ἡ τουριστικὴ ἀξιοποίησις τῆς ἐξω ζώνης τῶν τειχῶν τοῦ Χάνδακος· Ἡρακλείου μετὰ τὴν δημοουργίαν τριπλῆς ζώνης πρασίνου (ἐπὶ τῶν τειχῶν, ἐντὸς τοῦ Χάνδακος καὶ περὶ αὐτὸν) καὶ ἐκμετάλλευσιν τῶν πλατειῶν τῶν προμαχῶν ἐντὸς τοῦ οἰκονομικοῦ πλαισίου τοῦ σχεδίου Μάρσαλ. Ἡ πραγματοποίησις τοῦ προγράμματος τούτου ὄχι μόνον θὰ ἀποδώσῃ τὴν μνημειακὴν μορφήν εἰς τὰ τεῖχη καὶ θὰ τὰ διασώσῃ εἰς τὸ μέλλον ἀπὸ βανδαλισμούς, ἀλλὰ καὶ θὰ ἐπιτρέψῃ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ τουρισμοῦ μετὰ κέντρον τὴν πόλιν τοῦ Ἡρακλείου. Περὶ τῶν τειχῶν τῆς πόλεως Χανίων ἐλήφθη κοινὴ ἀπόφασις τῶν Ὑπουργείων Παιδείας καὶ Ἀνοικοδομήσεως, συμβιβαστικὴ τῶν ἐκατέρωθεν ἀπόψεων. Τόσον τὰ ἐξωτερικὰ ὅσον καὶ τὰ ἐσωτερικὰ (τοῦ Καστελλίου) τεῖχη διατηροῦνται κατὰ τὸ κύριον αὐτῶν μέρος· τῶν ἐξωτερικῶν ἐπετροπῆ ἡ κατεδάφισις ἐνὸς ἀκόμη τμήματος· εἰς τὰ ἐσωτερικὰ δημιουργοῦνται κλιμακωταὶ προσβάσεις συνεχίζουσαι τὰς πρὸς νότον ὁδικὰς ἀρτηρίας, ἀποκαθίσταται δὲ ἡ ὄψις τῶν τειχῶν κατὰ τὸ δυνατόν βάσει ἐνὸς ἐνιαίου, αἰσθητικῶς ἱκανοποιητικοῦ, σχεδίου. Διὰ τὴν Φορτέτσαν τῆς Ρεθύμνης μετὰ τὸν ἱστορικὸν ναὸν τῆς ἐγένετο εἰσήγησις ὡς παραχωρηθῆ εἰς τὸν Δήμον Ρεθύμνης διὰ τὸν ἐξωραϊσμὸν καὶ τὴν ἀποκατάστασιν. Δυστυχῶς μεμονωμένα μνημεῖα μεσαιωνικῶν κυρίως χρόνων, τῶν πόλεων Χανίων καὶ Ρεθύμνης, μάλιστα προσόψεις ἐνετικῶν μεγάρων ἢ οἰκιῶν, ἐξαφανίζονται μετὰ γοργὸν ρυθμὸν, προτοῦ προφθάσῃ νὰ ἐπέμβῃ ἡ μακρὰν ἐνδρασιμονία καὶ συνήθως ἀπληροφόρητος ἀρχαιολ. Ὑπηρεσία. Αἱ πολεοδομικαὶ ἀνάγκαι ἐξ ἄλλου εἶναι ἐπιτακτικαί· εἰς ταύτας ἐθυσιάσθησαν μετ' ἀπόφασιν τοῦ Ἀρχαιολ. Συμβουλίου τὰ λείψανα τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγ. Κλαίρης καὶ τὰ καμαρωτὰ οἰκοδομήματα τῆς ὁδοῦ Σκρυδλώφ. Μόλις προελήφθη ἡ δι' ἐποικοδομήσεως ἐξαφάνισις τοῦ παρεκκλησίου τοῦ Ἁγίου Φραγκίσκου Ρεθύμνης.

Διὰ τὴν ἱστορικὴν Μονὴν Ἀρχαδίου ἐγένετο πρότασις ἀποκαταστάσεως εἰς τὴν ἀρχικὴν μνημειώδη μορφήν, αἰρομένων ἐκ τοῦ μέσου τῶν κακοζήλων ἐπικατασκευασμάτων καὶ στερουμένων τῶν κινδυνευόντων τμημάτων τῆς προσόψεως τοῦ ναοῦ καὶ τῶν κλαοῦστρον.

Ἄνασκαφαὶ εἰς μεγάλην κλίμακα δὲν διενεργήθησαν κατὰ τὸ λήγον ἔτος, καίτοι ἐν τῷ μεταξὺ ἤρθη ἡ περιοριστικὴ τούτων διάταξις. Τὰ διατεθέντα μέσα ὑπῆρξαν πενιχρά. Ὑπὸ βαρὺν χειμῶνα καὶ δυσμενεῖς συνθήκας

διεξήχθη υπό τοῦ Ἐφόρου δοκιμαστικὴ ἀνασκαφὴ εἰς θέσιν Πίσω Λειβάδια ΝΑ τῶν Ἀρχαίων, καὶ εἰς ἀπόστασιν ἐνὸς τετάρτου ἀπὸ τὸ χωρίον Βαθύπετρο, καθ' ὃν χρόνον πέρυσιν ἀνιχνεύθη μινωικὸν μέγαρον κατόπιν τυχαίων εὐρημάτων (βλ. «Κρητ. Χρονικά» Β', 589). Διὰ ταύτης διεπιστώθη ἡ ὑπαρξίς ἐνὸς ἐκτεταμένου μεγάρου ΥΜΙα χρόνων, τοῦ ὁποίου ἐξηρευνήθησαν μέχρι τινος δύο διαμερίσματα κατὰ τὴν ΒΔ γωνίαν καὶ παρηκολογήθησαν οἱ ἔξωτερικοὶ κυρίως τοῖχοι ἐκ μεγάλων πελεκητῶν λίθων ἐπὶ ἱκανὰ μέτρα. Ἀνεφάνη τετραγώνος πεσσὸς ἐντὸς ἐνὸς τῶν διαμερισμάτων περὶ τὸν ὁποῖον ἀπέκειντο πίθοι. Κινητὰ εὐρήματα ἤλθον εἰς φῶς τμήματα περιτέχνου διμύξου λύχνου ἐκ λευκοῦ μαλακοῦ λίθου καὶ ἐγγχειρίδιον χαλκοῦν μὲ τρεῖς ἤλους. Κατόπιν τῆς δοκιμῆς ταύτης ἐγένετο κατὰ μῆνα Σεπτέμβριον ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ κ. Σπ. Μαρινάτου ἔναρξις κανονικῆς ἀνασκαφῆς, ἡ ὁποία, παρὰ τὸ γεγονός ὅτι ἐξετελέσθη διὰ περιορισμένων μέσων, ἔσχεν ἐνδιαφέροντα ἀποτελέσματα. Ἀνεσάφη ἡ ΒΔ γωνία τοῦ μεγάρου καὶ τὰ παρ' αὐτὴν διαμερίσματα, τῶν ὁποίων τὸ κύριον ἦτο δωμάτιον δύο πεσσῶν, χρησιμοποιηθὲν ὡς ἀποθήκη, ἥτις περιεῖχε δεκαεὶς πίθους, μερικοὶ τῶν ὁποίων διεσῶζοντο καθ' ὅλον αὐτῶν τὸ ὕψος, καὶ πολλὰ μικρὰ ἀγγεῖα, καταπεσόντι, ὡς φαίνεται, κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ τοῦ ἄνω ὀρόφου. Πρὸς δυσμὰς τοῦ μεγάρου ἀνευρέθη πλακόστρωτον εἰς ἐν σημεῖον τούτου ἔκειτο λίθος ἐκθλίψεως μὲ γούρναν εἰσοδοχῆς τοῦ ἀποθλιβέντος ὕγρου. Οἱ ἐσωτερικοὶ τοῖχοι δὲν εἶναι εἰσὶ σαφεῖς. Κινητὰ εὐρήματα εἶναι κυρίως κεραμικὴ χαρακτηριστικὴ τῶν ΥΜΙα χρόνων μὲ σπείρας, μίμησιν στολιδώσεων, φυτικὰ θέματα ἢ κοκκίδας. Ἀπεκατεστάθη διὰ συγκολλήσεως ἱκανὸς ἀριθμὸς ἀγγείων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὑπάρχουν ἐνδιαφέροντες «κάλαθοι».

Μινωικὴ λάρναξ ΥΜΙΙΙ χρόνων, ἀνευρεθεῖσα παρὰ τὸ χωρίον Καρνάρι τῆς περιοχῆς Γιούκτα, περισυνελέγη, ἀτυχῶς εἰς τεμάχια, ὑπὸ τῆς ἀρχαιολ. Ὑπηρεσίας. Ἐνδιαφέρουσα ὑπῆρξεν ἡ ἀνακάλυψις καὶ ἀνασκαφὴ λαξευτοῦ ΥΜΙΙΙβ χρόνων τάφου εἰς τὸ προάστειον Μασταμπᾶ τοῦ Ἡρακλείου. Ἀπεδόθη μία κοινὴ λάρναξ, συνοδευομένη ὑπὸ ἐπίσης κοινῶν πτερισματικῶν ἀγγείων. Τὸ ἐνδιαφέρον τῆς ἀνακαλύψεως σύγκειται εἰς τὸ ὅτι ἡ διαπίστωσις ὑπάρξεως νεκροταφείου ΥΜΙΙΙ χρόνων κατὰ τὰ κράσπεδα τῆς πόλεως Ἡρακλείου ἐπιβεβαίωσεν τὴν ἄποψιν, ὅτι εἰς τὴν θέσιν τῆς σημερινῆς πόλεως ὑπῆρξε ποτε μινωικὸς συνοικισμὸς. Ἀρνητικὴ ἀφ' ἑτέρου ἀπέβη μικρὰ σκαφικὴ ἔρευνα εἰς τὴν περιοχὴν Κατσαμπᾶ Ἡρακλείου, εἰς τὸ σημεῖον εἰς τὸ ὁποῖον ἀνεκαλύφθη διὰ καθιζήσεως τοῦ ἐδάφους ὑπόγειος λαξευτὸς θάλαμος. Ἀπεδείχθη—εὐτυχῶς ἐγκαίρως—ὅτι ἐπρόκειτο περὶ ἀγνώστου τέως κατασκευάσματος τῶν Γερμανῶν, τῆς περιόδου τῆς Κατοχῆς, φύσεως ὀχρωματικῆς.

Εἰς τοὺς λόφους Γυψάδες παρὰ τὴν Κνωσὸν, οὐχὶ μακρὰν τοῦ σημείου εἰς τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀνισκάψει ὁ Χόγκαρθ μινωικὰς οἰκίας, ἤλθον εἰς φῶς λείψανα οἰκημάτων, τὰ ὁποῖα, διὰ προχείρου ἀνασκαφῆς γενομένης ὑπὸ τοῦ Ἐπιμελητοῦ τῆς Ἀγγλ. Σχολῆς, διεπιστώθη ὅτι ἀπετέλουν συνέχειαν τῶν ἐπὶ τῶν λόφων ἤδη ἀνεσκαμμένων οἰκήσεων. Μικρὸν χονδροειδὲς εἰδῶλιον καὶ λιθίνην λαβὴ ξίφους κατετέθησαν εἰς τὸ Μουσεῖον.

Περιορισμένη ἐπίσης ὑπῆρξεν ἡ ἀνασκαφὴ τῆς Γαλλικῆς Ἀρχαιολ. Σχολῆς, ἡ γενομένη διὰ τοῦ καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Σορβόννης κ. Charouthier καὶ τοῦ Ἐταίρου κ. Desseine, περιορισθεῖσα εἰς δοκιμαστικὰς ἐρεῦνας ὑπὸ τὰ δάπεδα τοῦ ἀνακτόρου, εἰς μερικὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ πλακόστρωτου τῆς δυτ. αὐλῆς του καὶ εἰς τὴν ἐπιμελεστέρως διερεύνησιν τῆς πέρυσιν ἀνασκαφείσης, νοτίως τοῦ ἀνακτόρου κειμένης, οἰκίας Ε. Τὸ σχέδιον τῆς τελευ-

ταίας, μετά τήν ἀπομάκρυνσιν δευτερευόντων διατευχισιάτων ΥΜΙΙΙ χρόνων, κατέστη ἑναργής: περί μικρὸν φωταγωγὸν περιβαλλόμενον ὑπὸ στοᾶς συσπειροῦνται δωμάτια, περαιτέρω δὲ διὰ διαδρόμου γίνονται προσεῖτα ἄλλα διαμερίσματα, μὲ δάπεδα ἐξ ἀσβεστοκονιάματος, μὲ ἓν χαρακτηριστικὸν δωμάτιον τοῦ τύπου τῶν λεγομένων «καθαρητρίων χώρων». Ἡ οἰκία ἀνήκει προφανῶς εἰς τὴν περίοδον τῆς ἀκμῆς τῶν νεοανακτορικῶν χρόνων, ὑπ' αὐτὴν δὲ διαφαίνονται λείψανα παλαιότερας ἐποχῆς. Μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς ἐχρησιμοποίηθη ἐν μέρει μὲ προχείρους μετασκευὰς καὶ εἰς τὴν περίοδον ταύτην ἀνήκει τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς ἀνευρεθείσης κεραμικῆς ΥΜΙΙΙ χρόνων. Οὐδὲν σημαντικὸν εὑρημα ἀπέδωκεν ἢ ἐφευρετὴν ἀνασκαφῇ.

Ἡ ἀνασκαφὴ τῆς Ἱαλιιοχριστιανικῆς Βασιλικῆς Πανόρμου σχεδὸν συμπληρώθη διὰ δαπάνης πάντοτε τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας. Ἀνεσκαφὴ τὸ ὑπόλοιπον τοῦ αἵθριου καὶ ἐξεκείωθη τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς εἰς τὸ κέντρον ταύτης μεγάλης τετραγώνου δεξαμενῆς. Ἡ δεξαμενὴ καταλαμβάνει δλόκληρον σχεδόν, πλὴν περιθέοντος κεραμοστρώτου διαδρόμου, τὸ ὑπαίθριον μέρος, περιεβάλλετο δ' ἀσφαλῶς ὑποστηθαίου καὶ ἐκαλύπτετο, φαίνεται, δι' ἐπιπέδου σιμιθώματος: προφανῶς περισυνέλεγε τὰ ὄμβριμα ὕδατα τῶν στεγῶν. Τὰ περιβάλλοντα τὸ αἶθριον διμερίσματα ἐκαθαρίσθησαν μέχρι τοῦ δαπέδου καὶ κατωρθώθη γὰ ἀποκατασταθῶν δι' ἀνευρεθεισῶν σχιστολιθικῶν πλακῶν εἰς τὸ ἀρχικὸν αὐτῶν ὕψος. Τὰ δυτικὰ (πολὺ πιθανόν, τοῦ διακονικοῦ) εἶναι δύο μόνον καὶ δὲν ὑπῆρχε κατὰ τὴν πλευρὰν ταύτην, ὡς εἶχεν ὑποτεθῆ πρόπυλον: τὰ βόρεια ἴσως ἦσαν τὸ βαπτιστήριον, καίτοι τοῦτο δὲν ἐβεβαιώθη δι' ἀνευρέσεως κτιστοῦ βαπτιστηρίου: εἶναι συνολικῶς τέσσαρα καὶ περιεῖχον ἀφθόγους κεράμους καὶ πληθῶραν τεθραυσμένων ἀγγείων. Ἀνεσκάφησαν ἐπίσης οἱ κατὰ τὴν νοτιὰν πλευρὰν τοῦ αἵθριου τάφοι καὶ ἡ θέσις των ἀποτελεῖ ἑνδείξιν τῆς θέσεως τῆς εἰσόδου εἰς τὸ αἶθριον κατὰ τὴν πλευρὰν ταύτην. Ἐνδιαφέρουσα ὑπῆρξεν ἡ ἀποκάλυψις τοῦ ἐγκαινίου τοῦ νοῦ: αὐτὰ τὸ κέντρον τῆς κρηπίδος τῆς Ἀγ. Τραπέζης, ἀποτελουμένου ἐκ δύο κιβωτιδίων, τοῦ ἐνὸς ἐντὸς τοῦ ἄλλου, συνισταμένων ἐκ πλακῶν μαλακοῦ λίθου. Ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ ἀνακαλυφθέντος εἰς τὸ βαθύτερον διαμέρισμα τοῦ βορείου παστοφορίου ἀνεκαλύφθη ἐπιγραφή: *ΕΝΘΑΔΕΚΙΤΑΙ | ΘΕΟΔΩΡΟΥΨΑΙ | ΤΗΣ ΠΕΡΙΜΕΝΩΝ | ΤΑΣΨΕΥΔΕΙΣ | ΤΟΥΧ(ριστο)ΥΕΠΑΓΓΕΛΙ | ΑΓΑΝΕΠΑΥΣΑΤΟΑΕ | ΜΗΝΙΑΕΚΕΝ | ΒΡΙΩ ΚΓ ΗΜΕΡΑ | ΚΥΡΙΑΚΗΝΑ*. Ἐπιπιστώθη ἡ ὑπαρξίς ξυλίνων θρανίων κατὰ τὸν νότον καὶ ἡ ἀρχικὴ ἐπικοινωνία τοῦτο πρὸς τὰ ἔξω διὰ πλαγίων θυρῶν πρὸς Β καὶ Ν.

Ἐκ τῶν τυχαιῶν ἀνακαλύψεων καὶ εὑρημάτων σημειῶ ἁπλῶς ἐναῦθα τὴν ἀνακάλυψιν κιβωτισχῆμου ἐκ πλακῶν τάφου ἑλληνικῶν χρόνων εἰς θέσιν Λίμνη τοῦ Ἀκρωτηρίου Χανίων, ἀτυχῶς συληθέντος, τάφου ἑλληνορωμαϊκῶν χρόνων μὲ πτωχὰ κτερίσματα παρὰ τὸ χωρίον Καλαμὰ Μυλοποτάμου, λαξευτοῦ διδύμου μνημείου μὲ τετραγώνους θαλάμους καὶ προσβάσεις διὰ χωριστῶν κλιμάκων, πιθανῶς τάφου, κατὰ τὴν περιοχὴν τῆς Ἐλευθέρης, εἰς θέσιν Ἀγ. Παρασκευῆ δυτικῶς τοῦ χωρίου Πιρινὲ Μυλοποτάμου, τὴν ἀνακάλυψιν ἀποθέτου, ὅστις ἀπέδωκεν εἰδώλια καὶ ζῳδια τοῦ γνωστοῦ τύπου τῆς Ἀξοῦ, κατὰ τὴν περιοχὴν Ἀξοῦ (θέσις Δρακοπήγαδο χ. Φαράσις Μυλιτάμου), καὶ ἄλλου εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ χωρίου Ἀλοῦδες Μυλοποτάμου, ὅπουθεν προέρχεται εἰδῶλιον γυναικὸς καθημένης καὶ κρατούσης ἐπὶ τοῦ ὄμου πίνακα, τὴν ἀνεύρεσιν ὑπὸ ἰδιώτου καὶ παράδοσιν εἰς τὸ Μουσεῖον προτομῆς λέοντος μαρμαρί

νης ἑλληνορωμαϊκῶν χρόνων, πιθανῶς ἐπιθήματος θρόνου, τὴν παράδοσιν θησαυροῦ μικροῦ ἀργυρῶν νομισμάτων μεσαιωνικῶν χρόνων, ἐκ τῶν ὁποίων παρεδόθησαν 4 δουκάτα καὶ περὶ τὰ 35 μικρὰ ἐνετικά, ἰσπανικά καὶ τουρκικά. Τέλος περισυνελέγησαν καὶ κατετέθησαν εἰς τὸ Μουσεῖον δύο ἐκ Λύττου ἀγάλματα, ἓν μαρμαρίνον καὶ ἓν ἐκ πωρολίθου, τῆς θεᾶς Ὑγείας, τὰ ὁποῖα οἱ Γερμανοὶ εἶχον μεταφέρει εἰς τὸ χωρίον Βαρβάρω, μικρὸς γυμνὸς κορμὸς γυναικός, διασφζόμενος μόνον κατὰ τὸ ἄνω ἦμισυ, ἴσως ἀγάλματος Ἀφροδίτης, ὠραῖον μέγα κιονόκρανον ἐκ Κνωσοῦ ἑλληνορωμαϊκῶν χρόνων καὶ ἱκανὰ γλυπτὰ μεσαιωνικῶν (βυζαντινῶν, ἐνετικῶν καὶ τουρκικῶν) χρόνων.

N. ΠΛΑΤΩΝ

Η ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Ὁ κ. Νικόλαος Σταυρινίδης, Διευθυντῆς τοῦ Τουρκικοῦ Ἀρχείου Ἡρακλείου, ἔπαυσε νὰ συμμετέχη τῆς Συντακτικῆς Ἐπιτροπῆς τῶν «Κρητικῶν Χρονικῶν» ἀπὸ τοῦ παρελθόντος Ὀκτωβρίου, εὐθὺς μετὰ τὴν ἔναρξιν τῆς ἐκτύπωσης τοῦ παρόντος τεύχους. Ἡ Σ. Ε. καὶ ὁ Ἐκδότης ἐκφράζουν πρὸς αὐτὸν τὰς εὐχαριστίας των διὰ τὴν ἐπὶ τριετίαν πολὺτιμον συμπαραστάσιν του πρὸς εὐόδωσιν τῶν σκοπῶν τοῦ Περιοδικοῦ.